

SELHÁVÁ SPOLEČNÁ ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA VE VZTAHU K BIODIVERZITĚ?

ROZHOVOR S GUY PE'EREM

LENKA VOKASOVÁ, DAVID STORCH

Zdroj <http://www.mced-ecology.org/>

GUY PE'ER, Ph.D.

Špičkový izraelský ekolog zabývající se ochranou přírody především v kontextu využívání krajiny a klimatických změn. Původně se věnoval zejména entomologii, v rámci studia motýlů se zabýval významem disturbancí pro biodiverzitu a faktory ovlivňujícími úspěšnost reintrodukcí. Aktuálně působí na Helmholtz-Zentrum für Umweltforschung v Lipsku na oddělení ekologického modelování. V červnu 2014 vyšel v časopise Science článek, jehož je hlavním autorem, a který se zabývá dopady naplňování Společné zemědělské politiky EU na biodiverzitu.

Pane Pe'ere, v červnu jste publikoval společně s kolegy v časopisu Science článek, který kritizoval situaci Společné zemědělské politiky EU (dále SZP). Jaké jsou podle Vás hlavní pozitivní aspekty SZP a jaké jsou její problémy?

Pozitivní aspekty SZP se dají shrnout slovem „flexibilita“. Evropská unie (dále EU) uznala, že je potřeba „ozelenit“ SZP a začlenit do ní některé povinné prvky ochrany přírody, tak tomu až do roku 2009 nebylo. EU prošla velmi komplikovanými vyjednáváním a následně dala velkou flexibilitu členským státům.

Hodnotíte tuto flexibilitu ve vztahu k členským státům pozitivně? Lze totiž mít i negativní náhled, protože pro většinu členských států to znamená, že si vyberou spíše nižší náročnost závazků a výsledek je pak velmi špatný.

Úplně souhlasím s tím, že flexibilita má pozitivní i negativní dopady, představuje dobrou příležitost, ale i riziko. Některé členské státy si vybraly pozitivnější a jiné negativnější přístup. Pozitivními příklady mohou být Velká Británie, Nizozemí či Německo. Na druhé straně ale zvláště nové členské státy, jako je i Česká republika, uchopily flexibilitu z té nejhorší stránky. Jedna z věcí, na kterou jsme výrazně poukazovali a co bylo také významné pro náš článek, bylo to, jak významné jsou kvóty vyžadované EU. Zdá se totiž, že limity, které EU stanovuje, jsou stanoveny tak nízko, že nové členské státy, jako je ČR, Rumunsko, Bulharsko,

kde existuje mnoho malých zemědělců, ve skutečnosti vyjmou z těchto povinností více než 90% z nich. To má negativní dopady nejen na biodiverzitu, ale i na samotné zemědělce, například klesá zaměstnanost v zemědělství. V ČR došlo pouze za posledních pět let ke snížení zaměstnanosti v zemědělství o 60% mezi zemědělci hospodařícími na rozloze menší než deset hektarů!

Co považujete za důvod tohoto poklesu?

Jde o společný dopad dvou jevů: urbanizace a slučování zemědělských podniků – někteří zemědělci dostávají více peněz než jiní, a to zejména velcí zemědělci, kteří dostávají platby za plochu v rámci tzv. prvního pilíře. Pozitivní je nárůst potenciálního proporčního rozpočtu na druhý pilíř, tedy rozvoj venkova. Ve skutečnosti však není dobře definováno, na co přesně tyto prostředky mohou jít. Takže členské státy mohou dávat peníze jak na environmentálně příznivé aktivity, tak i na intenzifikaci venkovských oblastí, což v tom případě působí v tom nejhorším směru.

Pokud se podíváme na rozpočet celkově, závisí na tzv. modulaci, tedy na tom, jestli členské země přesunují peníze z prvního pilíře (z přímých plateb zemědělcům odvislých od zemědělské plochy) do druhého pilíře, do rozvoje venkova. Některé země zvolily pozitivní modulaci, Česká republika takto přesunula pouhých 4% prostředků z prvního pilíře do druhého, a to jen na opatření spojená

První pilíř SZP - se týká jednotné společné organizace trhu. Zahnuje přímé platby za obhospodařovanou plochu, jejichž podmínkou je dodržování základních environmentálně-přátelských přístupů, a tržní nástroje (garantované ceny, tržní řády, exportní podpory, dovozní a vývozní licence, vývozní náhrady apod.).

Druhý pilíř SZP - se týká politiky rozvoje venkova. Jeho cílem je zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví, zlepšení kvality života v zemědělských oblastech i zlepšování životního prostředí a krajiny pomocí spolupráce, inovací a diverzifikace hospodaření. Mezi finanční nástroje v rámci tohoto pilíře patří podpora malých a mladých zemědělců, agro-environmentální opatření, podpora ekologického zemědělství a podpora hospodaření v znevýhodněných oblastech (LFA).

Modulace - přesun určitého procenta finančních prostředků z prvního pilíře SZP do druhého pilíře SZP.
pozn. redakce

s příznivými podmínkami chovu zvířat (welfare), která jsou navíc v současné podobě kritizována. Domnívám se proto, že je zde velké nebezpečí tzv. greenwashingu, tedy jednání, které se jeví být pozitivním pro přírodu, ale v konečném důsledku jí není. Francie zvolila stejný přístup. Také provedla modulaci, která vypadá na první pohled dobře, ale když se podíváte, co udělala s prostředky, které takto přesunula, tak zjistíte, že nebyly využity na prvky, podporující ochranu životního prostředí. Důsledkem toho je, že čelíme riziku, že „ozelenění“ ve skutečnosti pouze podpoří stávající intenzifikační postupy. Sledujeme, že index ptáků na zemědělské půdě stále klesá, zvláště v nových členských zemích vidíme růst velikosti farem, pokračující pokles zaměstnanosti v zemědělství, atd. A přitom bychom jako občané EU měli mít zájem na tom, abychom věnovali své úsilí nejen produkci, ale i kvalitě a bezpečnosti potravin. Kvalita potravin a bezpečnost potravin nejsou primárně o produkci. V EU je 30% nadprodukce. Nepotřebujeme produkovat více potravin, potřebujeme kvalitnější potraviny, potenciálně z ekologického zemědělství, a to je na stávající situaci frustrující: kompromisy, které EU přijala, vůbec nebyly nutné. Postupy jak zlepšit stávající stav existují, ale EU je nevzala na vědomí a nevyužila poznatky, které máme.

Na počátku vypadal návrh nové SZP velmi dobře a měl velký potenciál, ale po dlouhých vyjednáváních je výsledek velmi neuspokojivý. Co je důvodem? Co se mělo udělat lépe ze strany ochránců přírody a životního prostředí? Kde se stala chyba? Byl podceněn např. lobbying?

Jedním z problémů, které ochranáři řeší, je, jak se vyrovnat s nejistotou. Jednou z otázek například bylo, zda potřebujeme z hlediska okamžitých přínosů (např. ztráta produkce na určité malé rozloze) 10%, 7% nebo 5% „Ecological Focus Areas“ (EFAs). Zemědělec vidí dopad politických rozhodnutí z hlediska okamžitých přínosů, např. ztráty produkce na určité malé rozloze. Z jeho pohledu jde

o velmi jasnou ztrátu ve srovnání s nejistým přínosem ve prospěch toho, o co žádáme my. Na druhé straně úkolem vlád a celé EU je uvažovat v širším měřítku. Myslet na dlouhodobé přínosy, mluvit o přínosech pro celou společnost, ne-

Otakárku fenyklovému prospívá útlum zemědělství, ponechávání částí polí ladem a přítomnost květnatých raně sukcesních enkláv v krajině. Foto Zdeněk Hromádka

jen pro specifické zemědělce. Chybou z našeho ochránářského pohledu bylo, že jsme se nezaměřili na ty malé. Ti by měli být naší hlavní cílovou skupinou, protože to jsou právě oni, kteří nedostávají peníze a nemají dostatečnou podporu. Náš článek skutečně ukazuje, že nemůžeme získat mnoho přínosů bez flexibility. Je nutné vynaložit dostatek prostředků na poradenství, musíme být více zapojeni do konzultační činnosti. Měli bychom být velmi rádi, že v rámci nové SZP je zařazen povinný požadavek pro členské země investovat do poradenství zemědělcům. A my musíme být zapojeni do tohoto poradenského systému a říci: využijte tyto peníze financované z Programu rozvoje venkova na poradenství pro agro-environmentální opatření, protože ta nejsou jednoduchá. Problém byl v tom, že když vláda balancovala mezi jednoduchým a složitým řešením, přičemž jednoduché znamená to, co chtějí zemědělci, resp.

velcí zemědělci, a komplikované je to, co přináší environmentální efekty, udělala špatnou volbu. Hlavními vítězi musí být malí zemědělci a širší společnost. My se nesmíme podílet na diskusích o tom, zda má být 5, 7 nebo 10% EFAs, ale místo toho bychom se měli zapojit do diskusí o tom, co je to kvalita, co to znamená vysoce kvalitní EFA, protože to je něco, pro co skutečně máme vědecké důkazy. Měli bychom se ujistit, že EU neschválí EFA, které nejsou doopravdy „ekologické“. Výsledkem je totiž pak jen greenwashing. Teď jsme však stále v bodě, kdy bychom měli vyžadovat průběžné zhodnocení. A pokud nový Evropský parlament, který zahájil své zasedání v červenci, nepodpoří potřebu takové revize, nebudou splněny cíle pro ochranu biodiverzity 2020.

Začal jste tím, že flexibilita je dobrá věc, ale na druhé straně může být i rizikem a v některých zemích může být spíše nebezpečná. Bylo by vůbec možné udělat SZP méně flexibilní se silnějším tlakem na členské země? Protože si nejsme jistí, zda by bylo možné být přísnější, mít přísnější požadavky apod. Co si o tom myslíte? A ještě jeden aspekt: ve vašem článku jste popsali, že např. chybějí kritéria pro vymezení EFA, což už není flexibilita, ale selhání SZP jako takové.

Když se mě zeptáte, co je pozitivní a co negativní v SZP, musím přiznat, že flexibilita je na národní úrovni pozitivní příležitostí, a to přesto, že je to zároveň riziko, protože my vědci, kteří pracujeme na národní úrovni, můžeme tlačit na naše vlády, aby to dělaly lépe. Na evropské úrovni je náš vliv v podstatě marginální. Nebyli jsme přizváni k vyjednávání, přestože jsme o to žádali. Když Společnost pro ochranářskou biologii nabídla svou pomoc a odbornost, nebyla pozvána. Ale na druhé straně máme, jako vědci i jako ochranáři, znalosti a moc ovlivňovat místní úřady a zemědělce, na konec i vládu, a můžeme se snažit využít znalostí o krajině i znalostí z úrovně dané země k tomu, aby došlo ke změnám. Takže naprosto souhlasím, že EU dala

Greenwashing - forma propagandy, ve které je zelený marketing klamně využíván k tomu, aby navodil dojem, že produkty, cíle a/nebo politiky organizace jsou příznivé pro životní prostředí. Kritici této praktiky uvádějí, že vzestup greenwashingu, spolu s neefektivní regulací, přispívá ke skepsi spotřebitelů různých nároků, a snižuje sílu spotřebitele směřovat firmy k zelenějším řešením ve výrobních procesech a podnikatelských operacích (Zdroj: Wikipedia).

EFA - Ecological Focus Areas; plochy využívané v ekologickém zájmu, tedy plochy pro přírodu na zemědělské půdě.

Welfare zvířat - pohoda zvířat, opatření na zlepšení materiálních a nemateriálních podmínek chovu zvířat.

pozn. redakce

příliš mnoho flexibility členským zemím a v tomto smyslu zcela jistě selhala. Selhala v zajištění zastřešující strategie pro SZP. Proto název našeho článku byl „New EU reform fails on European biodiversity“. Na druhé straně, EU dala vládám a nám všem určitou příležitost využít této flexibility a pokusit se udělat to lépe. Stále máme možnost pokusit se prosadit změny, aspoň v roce 2015. Postupně můžeme ve společnosti prosadit přístup, že nepřijmeme označení EFA pro něco, co není ekologické, nebo nedopustit, aby vláda země, jako je Česká republika, tvrdila, že chrání travní porosty a že se v ČR dokonce zvýšil podíl travních porostů, zatímco každý ekolog vidí, že kvalita travních porostů se snížila. Ve skutečnosti je na vládě, jak definuje přírodně bohaté oblasti mimo Naturu 2000. Většina vlád nepracuje s flexibilitou, protože nechce, ale ta možnost zde je. EU dovoluje vládám takto postupovat – přijmout to, co by bylo zelenější a přínosnější pro životní prostředí, a co je přitom realizovatelné. Ale naši rolí jako vědců je vysvětlit, proč je to důležité, a nevzdávat se a neříkat, že je příliš pozdě - alespoň pro některé prvky SZP stále není. Zvláště agro-environmentální opatření jsou nejdůležitějším nástrojem – vyžadují naši konzultantskou úlohu

zovat v rámci poradenského systému zemědělcům. Tím chci hlavně říct, že bychom se neměli vzdávat.

V Česku panuje dost skeptická nálada ohledně ovlivňování ochrany biodiverzity v SZP. Mluví se o technicistním přístupu ke krajině – vytváří se velmi komplikovaný a komplexní systém podpor a povinností atp. Je toto ta správná cesta, jak se starat o krajinu? Existují nějaké alternativní, inovativní modely?

Problém je v tom, co bylo dlouho diskutováno také ve Velké Británii, že rozpočet na SZP byl snížen z toho důvodu, že mnoho občanů si stěžovalo, že by neměl být důvod, proč bychom měli financovat de facto průmysl. Proč dáváme podpory zemědělcům? Zdá se divné, že platíme zemědělcům za to, aby se chovali podle určitých pravidel. Já se však domnívám, že je dobré, že máme SZP. Kdybychom nepodporovali zemědělce, prostě by odešli a místo nich by nastoupili jiní zemědělci. Velmi by se proto zvýšila rychlost přebírání zemědělské půdy velkými společnostmi i rychlost intenzifikace. My, jakožto společnost, vidíme pozitivní aspekty v údržbě venkovské krajiny. Hlavní problém je v tom, že většina peněz nejde do oblastí venkovských, ale do oblastí in-

Za EFA je možné považovat například jakýkoli současný les, zatímco podle ekologických poznatků je třeba se soustředit na ta území, která vyžadují úsilí udržet vysokou kvalitu matrixu, udržet krajinnou mozaiku s různými strukturami biotopů a udržet konektivitu mezi chráněnými územími. Takže naprosto souhlasím s tím, že potřebujeme lepší ekologické myšlení, lepší strukturování krajiny a jednou z poznámek a rad, které jsme dali v našem článku, je, že peníze v rámci SZP by měly být daleko lépe zacíleny, zvláště v agro-environmentálních opatřeních. Takže se znovu dostáváme k tomu, že je třeba zaměřit se více na specifické nastavení systému, poskytovat více poradenství, protože nejde o snadné téma. Neexistuje pouze jeden pohled a my to víme. Ale pokud není dostatečný kontakt mezi vědci, zemědělci a vládou, a to způsobem, kdy se díky poradenství vědci přibližují zemědělcům a spojují se s nimi v úsilí dosáhnout určitých cílů, těžko se v následujících letech něco zlepší.

Ted se můžeme dostat k některým dílčím problémům v SZP a na její aplikaci v ČR. Jsme právě zklamaní z výsledků vyjednávání o podobě Programu rozvoje venkova, který byl schválen vládou a zaslán do Bruselu. Uvedl jste již, že například došlo ke zvýšení rozlohy travních porostů v ČR, ale že jde převážně o travní porosty nízké kvality. Jak můžeme zvrátit tento trend? U nás totiž spíše dochází k tomu, že podporujeme plošná, málo náročná opatření s nízkými environmentálními přínosy.

Je to složitá situace, ČR si určitě nevede příliš dobře. ČR je třetím státem v žebříčku zemí s nejrychleji rostoucí velikostí zemědělských podniků. Spotřeba dusíkatých a fosforečných hnojiv vzrostla o 41%, zaměstnanost v zemědělství poklesla o 30% mezi malými zemědělci a o 60% mezi nejmenšími zemědělci. Takže problém, jak ho vidím já, je ten, že vláda se snaží zjednodušit politiku, protože není snadné ji zvládat. Ale přílišné zjednodušení je zcela jistě největším rizikem pro biodiverzitu.

Každé jednoduché opatření, které chce po všech zemědělcích totéž, je ničivé pro přírodu. Česká vláda by si opravdu měla sednout a znovu přemýšlet o tom, jak využívá agro-environmentální opatření. Pokud tak neučiní, je zde riziko, že selže v ochraně přírody, a to dokonce i po

Na polích a loukách loví svou potravu čáp bílý. Foto David Pešek

a my můžeme pomoci vládám dosáhnout ekonomické efektivity, protože pro ně je levnější dát peníze na poradenství a dosáhnout tak vyšší efektivity mezi zemědělci. Agro-environmentální opatření se také zaměřují na (pro ochranu přírody) nejdůležitější zemědělce – ty v extenzivních oblastech, v odlehlých oblastech, na ty, kteří jsou ve skutečnosti bez pomoci. Svůj vliv můžeme prosa-

tenzivních. Měl by existovat odlišný model. Je jasné, že nedává smysl dávat důraz na 2% zemědělců, kteří udržují 50% krajiny, místo pozornosti vůči 90% zemědělců, kteří sice pokrývají pouze 30% krajiny, ale té pro nás nejdůležitější. Nedává rovněž smysl, že EU dovolila na regionální úrovni, aby vlády mohly snížit rozlohu EFA na pouhých 2,5%. Území, kde tak mohou učinit, jsou přesně ta ochrannářsky nejcennější.

právní stránce. Doufám, že náš článek přináší právní argumenty, že EU může požadovat peníze zpět, pokud vláda selže. Mohu ujistit ochranáře i vládu, že skrze Společnost pro ochranářskou biologii budeme analyzovat, jestli vláda konkrétního státu postupuje správně. Pokud ne, ponese důsledky. Četl jsem článek, popisující snížení biodiverzity na travních porostech v ČR, a po přečtení české politiky musím říci, že je to jedna z těch, které jsou příliš zjednodušené. Česká republika nejde dobrým směrem. Stejněmu problému čelí i Maďarsko a některé další země – částečně kvůli nedostatku znalostí, ale částečně také pro nedostatek vůle. Takže já jako vědec mohu nabídnout znalosti. Nemohu nutit vládu, aby měla vůli. Ale v případě, že mé znalosti nebudou využity pro dobrý účel, budu se snažit, aby vláda nesla důsledky.

Myslíte si, že odpovědi na přílišné zjednodušení systému by mohl být flexibilnější systém – např. systém faremního plánování?

Odpověď zní ano. Obecně řečeno, v tomto je velká naděje. Úsilí musí přijít zdola. Zní to trochu kontraproduktivně, ale nakonec je to každý jednotlivý zemědělec, který musí přijímat rozhodnutí, co s farmou dělat. Zemědělci mají hodně dobré vůle, mají dobré spojení s přírodou a silné vazby na životní prostředí. Je třeba hovořit se zemědělci a s vládou o nákladové efektivnosti a ukazovat, jak mohou zemědělci získat například prodejem produktů ekologického zemědělství, které jsou dobré jak pro životní prostředí, tak i pro lidi z hlediska jejich zdraví. Zemědělci by tím získávali i z pohledu ekosystémových služeb, opylování, snížené spotřeby pesticidů, snižovaly by se problémy s půdní erozí, tomu všemu zemědělci rozumějí. Zemědělci znají přírodu a vědí, jak se životní prostředí chová. Vědí, že pokud hýbáte s přírodními prvky, obvykle se stane to a to. Takže když pracujeme s těmito zemědělci zespodu nahoru a pomáháme vládě poskytovat jim podporu, pak pomáháme k většímu souladu mezi zemědělci a vládou. Protože pro vládu je složité a pro zemědělce ještě těžší vidět přínosy SZP, ale my vědci jsme ve skutečnosti schopni propojovat vládní rozpočet a potřeby zemědělců, snažíme se je přivést k sobě. V tom vidím skutečnou naději. Za tímto účelem můžeme dělat například více monitoringu, můžeme

*Koroptev polní je typickým ohroženým obyvatelům kulturní zemědělské krajiny.
Foto Zdeněk Hromádka*

nabídnout dobrovolný monitoring na farmách, atd. Ve Francii takového programu na zemědělské půdě existují a rád bych, aby něco takového vzniklo v ČR – pro motýly, pro ptáky atd. Díky těmto monitorovacím programům bychom měli podporovat zemědělce, aby se toho více učili o životním prostředí a zjišťovali, jak dělat věci lépe. Pokud oni uvidí přínosy a my můžeme říci: tento zemědělec se chová dobře a zaslouží si peníze, pak můžeme také pomoci nasměrovat peníze

„Ale přílišné zjednodušení je zcela jistě největším rizikem pro biodiverzitu.“

z agro-environmentálních opatření. Je to samozřejmě komplikovaný a dlouhodobý proces. Doufám ale, že v našem článku jsme tento proces ukázali, vysvětlili a dali určitá vodítka, jak jej vést, a já doufám, že může začít. Potřebuje trochu pobídnout, zejména vůči vládám a EU, a doufám, že tato pobídnutí přijdou od těch, kteří jsou schopni to udělat, jako třeba od lobbystických skupin, protože toto není moje práce jako vědce. Mojí prací je poskytnout co možná nejlepší vědecké výstupy. Pokud čísla ukážou, že EU selhala, pak je naší úlohou jako ochranářů jít za vládami a říci: podívejte, EU selhala a je nyní naší odpovědností jako země postarat se o tyto věci sami. Nejde jen o závazek vůči EU, jde i o závazek vůči nám samotným jako voličům těchto vlád. Protože my platíme daně, my vidíme služby, které jsou za ně poskytovány, a vidíme také ztrátu těchto služeb. Proč nedat peníze právě teď na ochranu kulturního dědictví, přírodního bohatství, krajiny a také do turistických služeb, kde je třeba více peněz než v zemědělství. Takže máme mnoho

příležitostí výhodných pro všechny strany, ale musíme je vidět a umět je sdělovat.

Toto možná platí v zemích, kde je silná vazba zemědělce k jeho půdě, ale tato vazba byla u nás do značné míry přerušena. Myslíte, že tento pozitivní přístup, zespodu nahoru, může fungovat i v ČR?

Myslím, že pozitivní přístup k přírodě nemůže být vytvořen shora, ale pouze zespodu nahoru. Příkladem úspěšnosti by mohl být městský zahradní monitoring ve Francii, kdy nechali lidi, aby monitorovali motýly na svých zahradách. Ti si najednou začali všimnout motýlů, a také nepřítomnosti motýlů, a uvědomili si, že používají příliš mnoho pesticidů. Uvědomili si také, že stejné zemědělské chemikálie mají dopad na jejich zdraví. Zemědělci by měli mít prospěch jak z ekosystémových služeb, tak z rozpočtu. Pak je zde šance na rozvoj z hlediska obecně prospěšných situací a pozitivního přístupu. Myslím, že je naděje v každé zemi, dokonce i v zemích, kde lidé nechodí do přírody – jako v Řecku nebo v mnoha afrických státech. Myslím, že není potřeba vzdávat se, pokud jde o lidský zájem o přírodu.

Souhlasíme, že je šance na změnu přístupu, protože i teď zemědělci chtějí chránit přírodu a chtějí pěknou krajinu atd., ale aspoňco my víme, jsou často omezení pravidly, která jsou jim ukládána, a nedělají prospěšné věci mimo tato pravidla, protože jsou jimi omezení. Co si o tom myslíte?

Musím se vrátit na úplný začátek našeho rozhovoru, kdy jsem řekl, že flexibilita je jak pozitivní, tak negativní. Dovoluje lidem konat špatně, ale také dovoluje konat dobře. Jsem si dobře vědom situací, kdy nedostatek flexibility a příliš náročná

pravidla způsobily poškození životního prostředí. Nejjasnějším příkladem je právě Česká republika, kde všichni zemědělci zapojení do agro-environmentálních opatření, opatření na travních porostech, musí pokosit své plochy ve stejnou dobu. Je to směšné pravidlo, které je špatné z jakéhokoliv ekologického pohledu. Různí živočišné vyžadují různá prostředí. Pokud rušíme základní heterogenitu individuálních rozhodnutí jednotlivých zemědělců, ve skutečnosti je nutíme využívat intenzivní nástroje. Vláda v ČR - ale ČR není zdaleka jediným příkladem - prosazuje homogenizaci přísnými pravidly. Měli bychom přesně určit, kolik musí zemědělec nechat nepokoseno v rámci určitého území a také kde. Ale na druhé straně, pokud klademe příliš mnoho požadavků na zemědělce, a to je přesně to, proč jsme napsali náš článek, může to působit škody. A to je důvodem, proč prosazujeme zvyšování povědomí mezi zemědělci, zvyšování angažovanosti mezi nimi. To je něco, co musíme každý dělat na úrovni své země, i na místní úrovni, kde pracujeme. Náš článek byl primárně a především určen EU a vládám, protože EU musí postihnout zastřešující aspekty, proto byla přece založena. Pokud EU nevytvoří tyto zastřešující postupy, aby poskytla vládám bezpečnou síť, tak jim škodí. Například požadavek EU na střídání plodin je mít dvě plodiny na ploše 2 – 30 ha a tři plodiny na ploše nad 30 ha. Co je reálné průměrné číslo v ČR? Je to 4,14 v zemědělských podnicích nad 30 ha a 2,8 na plochách mezi 10 a 30 ha. A to je pouze průměrné číslo, které nebere v úvahu, že EU také počítá letní a zimní plodinu jako dvě, což v podstatě dovoluje zemědělci mít monokulturu a dostávat za to peníze v rámci opatření, která mají vést k ozelenění (greeningu). Pokud tedy vláda a EU nastavuje limity pod úroveň toho, co je nutné pro ochranu přírody, působí škodu. A pokud se lidé chtějí chovat dobře a místo toho je po nich požadováno, aby se chovali špatně, pak evidentně nekonáme dobře. V rámci SZP jsou některé prvky, o kterých nelze říci nic jiného než to, že jsou špatné. Např.

opatření na podporu diverzifikace plodin musí být co nejdříve úplně přepracováno, protože potenciálně škodí. Co se týče

Populace modrásky bahenního jsou závislé na zamezení odvodňování luk, které je navíc nutno pravidelně mozaikovitě kosit před dobou letu imág. Foto Zdeněk Hromádka

EFA, tam jde o rozhodnutí vlád a během pár let uvidíme, co udělaly. Ale doufám, že jsem teď lépe vysvětlil, proč vidím flexibilitu jako potenciální cestu ke zlepšení.

Předpokládáme, že tím nastavením postupů nemyslíte unifikaci podmínek pro celou EU. Jak je to s využitím konceptu travních porostů s vysokou přírodní hodnotou, tzv. High Nature Value grasslands (HNV)?

Připravili jsme k našemu článku doplněk. Existují postupy a opatření, nazývaná „tmavozelená“. To jsou opatření, kde je prokázáno, že podporují biodiverzitu. Definice HNV již existuje v rámci území soustavy Natura 2000. Není tedy třeba vymýšlet koncept, pouze jej aplikovat i mimo chráněná území. To vyžaduje pouze dobrou vůli ze strany vlády. Pokud to bude vláda vyžadovat, lidé to budou dělat. A ještě není pozdě. Můžeme začít

příští rok nebo za dva roky. Zejména z důvodu rychlé degradace travních porostů musíme tláčit na vládu, aby tak postupovala již nyní. EU vyžaduje mapování travních porostů. Naší úlohou je dohlédnout, aby se tak dělo zároveň s kvalitativními opatřeními. A pokud ne, ukázat, co jsou to kvalitní travní porosty. Mapujte travní porosty, ale nezapomeňte se zabývat jejich kvalitou. Jinak se započítá všechno, od ploch kompletně pokosených, které vůbec nepodporují biodiverzitu, až po extenzivní oblasti, které jsou z tohoto pohledu velmi bohaté. Každý ekolog a každý poradce může pomáhat v definování toho, co je dobrý travní porost a co ne. Jde pouze o to, zda vláda přijme takovou výzvu a skutečně tyto definice využije.

Jak hodnotíte Cross compliance - kontrola podmínek?

(smích) Cross compliance je výborný způsob, jak mít výmluvu, aby bylo možné přesunout peníze z jednoho místa na druhé a způsobit mnoho škody. Na druhé straně, mají i pozitivní aspekty. Například brání právním situacím, kdy zemědělec dělá jednu věc místo druhé nebo se snaží získat podporu ze dvou stran ve stejnou dobu. Cross compliance je důležitým nástrojem v evropské legislativě, ale musím říct, že já jsem ekolog, a když jsem se pokusil proniknout do Cross compliance, pouze jsem pochopil, že budeme muset vyhodnotit tento nástroj v rámci roku či dvou, až uvidíme jeho skutečné výsledky. Ne všechny země již odevzdaly informace o jeho implementaci, nebo přinejmenším já ještě nemám informace o tom, co která země udělala. Ale jsme si vědomi, že Cross compliance jsou využívány, zejména co se týče opatření na travních porostech, ke snížení požadavků na zemědělce. V Cross compliance vidím spíše riziko pro biodiverzitu. Budeme muset počkat na výsledky toho, co vlády udělaly, a pak to přinést právním expertům, aby zhodnotili, zda Cross compliance byly využity, aby skutečně maximalizovaly plochy, ze kterých profituje biodiverzita. Protože pokud tomu tak není, tak doslova

Greening - ozelenění SZP; obsahuje tři základní složky: diverzifikaci plodin, zachování výměry trvalých travních porostů a plochy využívané v ekologickém zájmu (EFA).

Kontrola podmínek - podmínění vyplácení přímých podpor a dalších vybraných dotací plněním standardů udržování půdy v dobrém zemědělském a environmentálním stavu, dodržováním povinných požadavků v oblasti životního prostředí, veřejného zdraví, zdraví zvířat a zdraví rostlin, dobrých životních podmínek zvířat a minimálních požadavků v rámci agro-environmentálních opatření; v ČR platí od roku 2009.

pozn. redakce

poškozují cíle pro ochranu biodiverzity pro rok 2020.

Rádi bychom se také dotkli lesnických opatření v Programu rozvoje venkova. Jsme zklamáni návrhem českých opatření v novém programovém dokumentu. Jaká je obecná zkušenost s těmito opatřeními v EU?

Tady už se pohybujeme mimo článek, který jsme publikovali. V našem materiálu jsme se rozhodli nezacházet do lesnických opatření. Pokud se ptáte na můj názor jako experta na ochranářskou biologii, pak moje odpověď je, že příští věc, na kterou se zaměříme, bude lesnictví

ry 2000, máme tu možnost chránit les (a já znám případ Šumavy, kde je vládou prosazována špatná definice lesa) a měli bychom být na vládu přísní a požadovat, aby používala definici lesa ze směrnice o stanovištích. V rámci EU musíme usilovat o přirozené lesy (low-intervention forests), jinak zapomeneme, že máme nějaké kvalitní přirozené dlouhověkové lesy dokonce ve středu Evropy, třeba v Bavorském národním parku nebo národním parku Šumava. Navštívil jsem tento park před dvěma lety jako součást Komise pro politiky Společenosti pro ochranářskou biologii a musím přiznat, že šlo o jedny z nejhorších lesů, jaké jsem viděl za

Zemědělská krajina s rozptýlenými dřevinami. Foto David Pešek

a lesnická politika v EU. To, že neexistuje lesnická politika a neexistuje její směrnice, je dle mého názoru jedním z největších problémů, které v Evropě máme. Evropané obecně, a Západoevropané zvláště, zapomněli, co to les je. Důsledkem je, že dovolí definici lesa, která nemá s lesem nic společného. Definice podle SZP zní, že se jedná o plochu se stromy nebo s druhy stromů, které rostou nad pět metrů a pokrývají nejméně 10% této plochy. Co tato definice nezahrnula, a to účelově, je, že se nerozlišuje, zda jde o monokulturu nebo o vícedruhový porost. Slovo biodiverzita se v této definici vůbec nevyskytuje, resp. termín druhová diverzita, a není zmíněno ani slovo „původní“ druhy. To znamená, že v podstatě můžete vysadit plantáž eukalyptů a ta se pak bude podle SZP počítat jako les. Myslím, že tím jsem řekl dost o tom, co SZP povoluje ve vztahu k lesu a lesnictví. Tento přístup způsobuje mnoho škody v ochraně přírody. Na druhé straně musíme mít na paměti, že ve směrnici o stanovištích máme definici lesa. Takže když mluvíme o územích Natu-

ry mnoho let. Byl jsem opravdu šokován, když jsem viděl, jak vláda povoluje velmi intenzivní management uvnitř národního parku, tedy místa, na jehož ochraně se shodla i veřejnost, EU i různé úřady, a mohu jen doufat, že vláda změní svůj přístup. Ale to je mimo článek, který jsme napsali, a možná námět na další.

Českým specifikem jsou rybníky. V ČR byly prozatím podporovány v rámci Operačního programu rybářství. Vidíte pro ně prostor v rámci SZP, zejména agro-environmentálních opatření?

V našem materiálu najdete i doporučení vztahující se k mokřadům a rybníkům. Je mnoho možností, jak dosáhnout lepší koherence rámcové směrnice o vodách, nitrátové směrnice a stávajících podmínek SZP v rámci aktualizované SZP. Ale nejsem seznámen se situací týkající se rybníků v ČR.

Nakonec bychom se rádi zeptali na monitoring, což je v rámci SZP také něco, v čem zatím selháváme – monito-

ring ekologické a ekonomické efektivity – a vlastně nejen v SZP, ale ve všech dotačních schématech a politikách.

Na to bych odpověděl, že nevím, jak může někdo řídit bez palubní desky. Když dojde na SZP a obecněji na ochranu přírody, plýtvali bychom, domnívám se, naším úsilím, časem a penězi, pokud bychom se domnívali, že získáme dostatek informací tím, že budeme platit odborníky. Mým názorem je, že skutečná budoucnost v získání dostatku informací a zefektivnění SZP a dalších politik spočívá v posílení postavení lidí a zapojení občanů. Poslat lidi ven – to je jediný způsob, jak můžeme umožnit kontakt lidí a přírody. V dnešní době více než 50% lidí žije ve městech, lidé nevědí, co jim příroda přináší. Jsem koordinátorem programu monitoringu motýlů, který začal v roce 2009, vidím, jak jsou lidé nadšení, jak vláda ochotně spolupracuje, a sleduji rozšíření programů monitoringu již do více než 20 zemí. V zapojení lidí je velký potenciál – do městského monitoringu, do monitoringu farem, do monitoringu chráněných území za účasti odborníků, vědců, občanů, zemědělců, ale třeba i zástupců veřejné správy. Musíme jít ven a přijmout fakt, že ve skutečnosti nevíme, co je správně nebo špatně v tom smyslu, že existuje mnoho plodin a stanovišť, velmi mnoho druhů a lepší porozumění důsledků našeho experimentování na planetě Zemi vyžaduje, aby co nejvíce lidí chodilo ven a sbíralo informace. Nemáme totiž informace o výchozím stavu. V mnoha členských státech EU například zatím neprobíhá monitoring motýlů. Co třeba opylování? Víme, že včel ubývá, víme, že to má dopady na úrodu, na produkci, např. ve Velké Británii, kde je redukce úrody o 30% u plodin, které závisejí na opylování včelami a volně žijícími druhy, a my ve skutečnosti nevíme, jaký je stav jejich populací. V zásadě je to „občanská“ věda, která může být velmi efektivní. Stačí trocha peněz na koordinaci nebo několik lidí, vybudování několika portálů, aby bylo možné sbírat taková data. A já bych byl velmi rád, kdybych mohl i osobně podpořit takovýto vývoj v jakémkoliv zemi, která by o to měla zájem. V ČR, i kdekoliv jinde, by takové aktivity měly být podpořeny odborníky.

Děkujeme za Váš čas a za rozhovor.